

Posudek školitele

Doktorandka ThLic. Mgr. Denisa Červenková podala na Katolické teologické fakultě UK (Katedra fundamentální a dogmatické teologie) v akademickém roce 2009/10 disertační práci (ve studijním programu teologie, studijním oboru katolická teologie) s názvem *De religione: Jak se křesťanství stalo náboženstvím*. Rozsáhlá práce má kromě úvodu a závěru a čtyři bohatě členěné kapitoly.

Jak autorka naznačila v titulu práce, záměrem je ukázat a prokázat, jak se křesťanství, které v prvních dvou staletích se chápalo spíše jako cesta či pravá filosofie, stalo náboženstvím. Protože v kontextu latinské teologické tradice se pojem náboženství vztahující se na křesťanství objevil ve spisech Tertullianových, soustředila svůj badatelský zájem na tuto výraznou osobnost západního křesťanství, zejména spis *Apologeticum*.

Aby dostála svým cílům, sleduje nejprve *Sebepojetí křesťanství v prvních staletích života církve* (kapitola první), jak křesťanství vstupuje do pozdněantického světa, jak se střetává se stávajícími náboženskými a kulturními proudy a jak se snaží nalézat své pozitivní místo v pluralitní kultuře prvních staletí naší éry.

To ovšem vyžaduje poznat a pochopit roli náboženství – religio v antické kultuře. Antickým pramenům, zejména Cicedronovu *De natura deorum* a Varonovu nedochovanému, ale částečně z děl křesťanských autorů rekonstruovanému dílu *Antiquitates rerum humanarum et divinarum*, se Denisa Červenková věnuje v druhé kapitole *Religio v římské společnosti pozdní antiky*. S akribií religionistky analyzuje zmíněné texty a předkládá plastický obraz náboženského vědomí sledovaného období.

Třetí kapitolu považují za klíčovou. Doktorandka se v ní zabývá *Průnikem pojmu religio do sebepojetí křesťanství*. Vychází z analýzy Tertullianova *Apologetica*. Analýza je vedena precizně strukturně-sémantickou cestou analýzy exordia i strukturně-motivickou analýzou korpusu. Snaží se vysledovat Tertullianovo hledání autentické a přesvědčivé křesťanské identity v konfrontaci s náboženskými a kulturními danostmi římského, tedy pohanského světa. Zdá se, že právě v této konfrontaci se také připravují „strukturace a schémata pro budoucí teologickou syntézu témat křesťanské teologie“ (s. 7). Precizně je v kapitole představena také kartaginská teologie a funkce a tvářnost křesťanské apologetiky druhého a třetího století. Stranou nezůstává ani srovnání obrazu křesťanského Boha a bohů pohanských, vztah křesťana ke státu a přínos křesťanů pro společnost, jak jej Tertullianus nahlížel. Po těchto sémantických a strukturně-motivických analýzách přichází autorka s analýzou více teologickou, i když sama ji nazývá skromně „lingvostylistickou“. Jsou představeny Tertullianovy myšlenky o Božím plánu univezální spásy, jeho zajímavý pohled na otevřenost každého člověka vůči Bohu, jež je vepsána v samotné struktuře člověka (*anima naturaliter christiana*). Tertullianus se neostýchá představit svědectví Písma o Božím sebezjevení a nemá strach mluvit o Kristu jako Bohu. Červenková podává, na základě rozboru *Apologetica* 21, čitelný a precizní přehled Tertullianovy christologie a dotahuje její dopady do křesťanské identity, jež je právě na vztahu ke Kristu založena. Autorka se domnívá, že „bychom mohli mluvit o specifické (latinské?) christologii“ (s. 146).

Čtvrtá kapitola *Od filosofia vera k religio vera: křesťanství jako náboženství v Apologetiku a v dalších spisech Q.S.F. Tertuliána* je pokračováním kapitoly třetí. Podrobně se věnuje nejprve sémantické analýze pojmů souvisejících se sledovanou problematikou jako jsou *religio*, *superstitio*, *factio* a *secta*, jež jsou užity v *Apologeticu* a posléze v dalších spisech Tertullianových.

Závěr disertační práce je jakýmsi symfonickým vyvrcholením, kde se předchozí historické, lingvistické, sémantické, patrologické a dogmatické pasáže propojí s aktuálností křesťanství, jež existuje uprostřed pluralitního světa. Červenkové se podařilo ukázat na

Tertullianův otevřený přístup k tehdejšímu náboženskému pluralismu, „ve kterém se utváří dějinná identita křesťanství“ (s. 190). Podařilo se jí nalézt to, co v křesťanství umožňuje „ponechat prostor odlišnému“ (ibid.). Nachází tento prvek „v jedinečné christologicko-trinitární koncepci vztahu Boha ke světu, z níž vyplývá i specifická etická a gnozeologická složka křesťanské náboženské tradice“.(ibid) . Je to také pochopení základní dispozice člověka být ve vztahu k Bohu (anima naturaliter christiana) a kenotický charakter události Krista. „Kenotický charakter události Krista, pojetí synovství i koncept Vtělení zůstávají otevřenou přístupovou cestou k božství, která je současně dovršením židovského očekávání zaslíbení i hledání moudrosti filosofů a pravou bohooctou na cestě zbožnosti a ctnosti, jíž se má vyznačovat pravý římský občan“ (ibid.). V práci je také jasně naznačeno, jak Tertullianus respektuje kulturní i náboženské předpoklady míst, kam evangelium přichází, jak se snažil přizpůsobit adresátům svého poselství, jak svou teologii vytvářel v „neustálém kontaktu s jinými pohledy na skutečnost, jinými mentalitami a kulturami“ (s. 191). To jistě nebylo a není bez rizika, to však stojí za to podstoupit. Podpořena seriózním bádáním a jeho výsledky, může, jsouc Tertullianem inspirována, ThLic. Mgr. Denisa Červenková v samém závěru práce napsat: „Možná bychom si mohli podobně odvážně jako Tertulián a mnozí další dovolit tříbit jazyk a kulturní podoby víry v setkání s konkrétními živými tradicemi současného pluralitního světa a hledat adekvátní způsoby, jak uchovat řívý onen základní aspekt tradované křesťanské identity, jímž je univerzalita Božího oslovení člověka, která zahrnuje lidi všech kultura a náboženských tradic.“ (s. 190-191)

Práce Denisy Červenkové je zajímavá z několika důvodů. Především je to práce patrologická. Oceňuji práci s prameny, oceňuji teologickou četbu, která samozřejmě nepostrádá filologické a filosofické pozadí, jde však k tomu podstatnému, o co autorům šlo. Na závěrech, k nimž autorka došla je také jasně vidět, jak analýzy starých textů jsou aktuální.

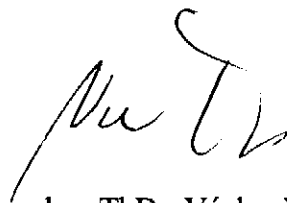
Je to zároveň práce religionistická a historická. Rozbor Ciceronových a Varronových textů je přesný a důkladný.

A je to navíc práce z oblasti mezináboženského dialogu. Ve všech těchto oblastech doktorandka prokazuje velmi dobré znalosti a odbornost. Oceňuji také práci s literaturou. Je z několika jazykových oblastí a zahrnuje téměř všechny standardní a k tématu se vztahující tituly.

Jako školitel nemám výrazné kritické poznámky. Pokud bych byl neodbytně dotazován, pak, a to není snad kritika, o tom jsme při psaní práce mluvili a jasně jsme se shodli, že by to přesahovalo rámeček práce, pak bych si představoval jednu kapitulu, v níž by byl Tertullianus srovnán se svými předchůdci a současníky, kteří také vedli dialog s tehdejšími světem. Mám na mysli Justina, Klémenta Alexandrijského, Órigenovu apologii Contra Celsum, Oktavia od Minucia Félix, případně další autory, o nichž se Denisa Červenková letmo zmiňuje. Možná takové kontextuální zařazení by mohlo být námětem k obhajobě.

Kriticky lze také politovat, že některé latinské citáty nejsou přeloženy. Pomohlo by to rozšířit počet čtenářů. To lze napravit a tak připravit text pro případné vydání.

Závěr je však jednoznačný. Práci hodnotím maximálně kladně a s dobrým svědomím doporučuji k obhajobě.

doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.
Praha, 9. srpna 2010 (Th.B.)